

Адміністративна відповідальність за дрібне хуліганство як форму прояву насильства щодо фізичної особи в Україні

Поштаренко О. В.

*Університет державної фіскальної служби України,
вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, Україна
oksana.poshtarenko.81@gmail.com*

Ключові слова:

дрібне хуліганство, юридичний склад проступку, громадський спокій, фізичне насильство.

Досліджено юридичний склад адміністративного правопорушення «дрібне хуліганство». Визначено, що родовим об'єктом дрібного хуліганства є порядок суспільних відносин у сфері громадського порядку й громадської безпеки, а безпосереднім об'єктом дрібного хуліганства є громадський спокій. Доведено, що така форма дрібного хуліганства, як «образливе чіпляння до громадян» є проявом фізичного насильства, яке характеризується різноманітними рухами, діями суб'єкта правопорушення, спрямованими проти волі іншої особи.

Administrative liability for petty hooliganism as a form of violence manifestation towards a natural person in Ukraine

Poshtarenko O. V.

*University of State Fiscal Service of Ukraine,
Universytetska str., 31, Irpin, Kyiv region, Ukraine
oksana.poshtarenko.81@gmail.com*

Key words:

petty hooliganism, set of facts of offense, public order, physical abuse.

Under the conditions of sound renewal and change of the doctrine of administrative law, its focus on human rights and interests, it is expedient to study the set of facts of petty hooliganism, which acts as a most widespread form of infringement against the public security and legal order in Ukraine.

Based on the conducted research of the set of facts of petty hooliganism, the author believes that the generic object of petty hooliganism is an order of the public relations in the area of public order and public security, and a direct object of petty hooliganism is the public peace as a social value, which belongs to the area of public interest and suffers from the infliction of harm to its constituent elements – safe existence, self-development and self-realization of citizens, their rights and freedoms, health, honor and dignity, property and environment.

Actus reus of petty hooliganism finds expression in the active, socially dangerous actions of persons who violate the public peace – favorable external conditions of human life activities in the society which contribute to the formation and development of the society, state. In the author's opinion, such a form of petty physical hooliganism as “offensive molestation of citizens” is a manifestation of physical abuse, which is characterized by various actions, acts of a violator towards another person (for instance, shoving; grabbing of clothes; forced holding of hands; application of painful holds using the knowledge of human anatomy; bothering on the street; forcible entry in public places contrary to prohibitions of relevant persons, who are empowered to control the order etc.) as well as infliction

of emotional and tangible damage (bestrewing, sprinkling with mud, spitting at clothes etc.).

The article states that petty hooliganism is perpetrated intentionally as a person counts on the violation of public peace due to his actions, realizes that committed actions are unlawful and socially adversarial and strives for socially dangerous effects when committing such administrative offence.

Motive of hooligan actions as an incentive or a set of incentives for an offense is an apparent disrespect to the society, its specific rules, norms and principles of conduct, and morality as the realization of these rules, norm and principles in the real human relations. The aim of petty hooliganism, as a violator's vision of the outcome of his actions, socially dangerous effects caused by this action, is the satisfaction of personal interests.

Вступ. Демократичні перетворення в Україні відбуваються в умовах проведення політичних, економічних і соціальних реформ під час військового конфлікту на сході країни, загострення соціально-економічних проблем в українському суспільстві, що спричиняє деформацію суспільної правосвідомості, створення в людей хибного уявлення про законність і правопорядок у суспільстві і, як наслідок, сприяє активізації правопорушень, спрямованих проти громадського порядку і його складової – громадського спокою, що порушує права, свободи й інтереси людей.

Серед адміністративних правопорушень, які вчиняються в країні, дрібне хуліганство виступає найпоширенішою формою посягань на громадську безпеку й правопорядок. До хуліганства відноситься значна кількість протиправних дій – від лайки, нецензурних висловів, образливого чіпляння до громадян та інших подібних дій, що порушують громадський порядок і спокій громадян до спричинення тяжких тілесних ушкоджень і вбивства людей із хуліганських спонукань, пошкодження майна, засобів зв'язку й транспорту.

Значний внесок у дослідження сучасного розуміння адміністративної відповідальності внесли такі вчені-адміністративісти, як Ю. П. Битяк, В. В. Гаращук, І. П. Голосніченко, І. Б. Коліушко, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янець, І. Д. Пастух і багато інших.

Проблеми юридичної відповідальності за кримінально й адміністративно каране хуліганство в умовах формування пострадянської правової науки досліджували вчені-юристи В. В. Артюхова, Л. М. Волкова, В. В. Налуцишин, О. Ю. Прокопенко, М. А. Самбор, Л. О. Сердюк, К. О. Чишко й інші.

Однак реформування всіх сфер суспільного життя в нашій країні вимагає вдосконалення наявних правових уявлень про такий соціально-правовий феномен, яким є дрібне хуліганство.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження юридичного складу дрібного хуліганства в умовах якісного оновлення та зміни доктрини

адміністративного права, орієнтації його на права й інтереси людей, забезпечення гарантій їхньої ефективної реалізації та захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Юридична підстава адміністративної відповідальності за вчинення дрібного хуліганства передбачена ст. 173 «Дрібне хуліганство» Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП) [1]. Структура складу дрібного хуліганства, тобто опис цього діяння в законі, опис ще не вчинюваного, а тільки передбачуваного чи можливого діяння, складається з наступних елементів:

- а) об'єкт;
- б) об'єктивна сторона;
- в) суб'єкт;
- г) суб'єктивна сторона [2, с. 43; 3, с. 354].

Поняття об'єкту складу адміністративних проступків загальноновизнане в науці адміністративного права, яка визначає його як суспільні відносини, які складаються в різних галузях діяльності людей і на які спрямоване протиправне посягання [4, с. 15–18; 3, с. 354]. У зв'язку із цим, на нашу думку, заслуговують уваги висновки вчених науки кримінального права, які, посилаючись на точку зору відомих українських правознавців, фахівців у галузі кримінального права – академіка Національної академії правових наук П. С. Матишевського й професора Є. В. Фесенка, – зазначають, що об'єктом злочину мають визнаватися не суспільні відносини, які є лише певною формою наукової абстракції та поняттям яких не можуть охоплюватися особисті блага людини, а конкретні людські, суспільні або державні цінності, блага, інтереси, що існують у певному порядку у відносинах між людьми в суспільстві. Саме найбільшу цінність суспільства – людину, – наявний у суспільстві певний порядок взаємовідносин між людьми як спосіб існування суспільних відносин, який змінюють злочини, повинна охороняти за допомогою права держава – форма організації суспільства, яка покликана відбивати цілі й інтереси всієї спільноти людей [5, с. 102-104].

Враховуючи висновки вчених науки кримінального права щодо об'єкта злочину, вважаємо, що об'єктом адміністративного проступку є порядок суспільних відносин, який охороняється нормами адміністративного права й на порушення якого він спрямований.

Розміщення складу адміністративного проступку, передбаченого ст. 173 «Дрібне хуліганство», в главі 14 «Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку» КУпАП, свідчить про те, що родовим об'єктом дрібного хуліганства є порядок суспільних відносин у сфері громадського порядку й громадської безпеки.

Законодавець не дає законодавчого трактування понять «громадський порядок» і «громадська безпека», тому дослідимо їхнє визначення.

Так, В. П. Нагребельний, один із авторів Великої української енциклопедії, зазначає, що громадський порядок – це «врегульована правовими й іншими соціальними нормами система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їх життя та здоров'я, поважання честі й людської гідності, дотримання норм суспільної моралі» [6, с. 639]. Майже аналогічної думки дотримується і дослідник громадського порядку й громадської безпеки О. Ю. Прокопенко, який визначає громадський порядок як врегульовану правовими й іншими соціальними нормами частину суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності населення, забезпечують недоторканість життя, здоров'я та гідності громадян, їхньої власності й нормальну діяльність установ, підприємств організацій, посадових осіб і громадян [7, с. 193].

Представник науки кримінального права В. В. Налуцишин, аналізуючи юридичні ознаки громадського порядку як соціального феномену, дійшов висновку, що під громадським порядком, в основі якого лежить громадський спокій, слід розуміти забезпечення спокійних умов праці, іншої громадсько-корисної діяльності, відпочинку й побуту людей, громадської моралі тощо [8, с. 261–263].

Отже, виходячи з вищезазначених висновків вчених, метою встановлення та забезпечення громадського порядку є захист загальнолюдських прав і свобод – життя, здоров'я, честі й гідності громадян, забезпечення громадського спокою, створення сприятливих умов для нормального функціонування державних і громадських організацій, виховання свідомого громадянина із ціннісним ставленням до суспільства й держави. Невіддільні загальнолюдські права й свободи викладені в найавторитетнішому джерелі міжнародних норм щодо прав людини – Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., у ст. 28 якої зазначено, що «кожна людина має право на соціальний

і міжнародний порядок, під час якого права й свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені» [9].

Дотримання громадського порядку викликає необхідність захисту від будь-якої небезпеки членів суспільства, тобто забезпечення громадської безпеки як системи суспільних відносин, що забезпечують відсутність небезпеки насильницького заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особистості, суспільства, й гарантуючих їхню стійкість і надійність [10, с. 80].

Громадська безпека розглядається як стан захищеності духовних і матеріальних цінностей суспільства, встановленого порядку діяльності державних і громадських організацій, охорони прав і свобод людини й громадянина, всього суспільства від зовнішніх і внутрішніх загроз, який забезпечує умови для нормальної життєдіяльності й розвитку [11, с. 95].

Кваліфікувати дрібне хуліганство як адміністративний проступок, передбачений ст. 173 КУпАП, дозволяє виділення його безпосереднього об'єкта. Безпосереднім об'єктом дрібного хуліганства в ст. 173 КУпАП називається громадський порядок і спокій громадян. Дослідниця адміністративно-правової протидії дрібному хуліганству Л. М. Волкова у своїй кандидатській дисертації визначає безпосередній об'єкт дрібного хуліганства як суспільні відносини, що охороняються нормами адміністративного права щодо забезпечення громадського порядку, громадського спокою, недоторканності майна, честі й гідності особи [12, с. 54]. На нашу думку, забезпечення громадського спокою, недоторканності майна, честі й гідності особи є складовими частинами поняття громадського порядку, охоплюються цим поняттям. Вважаємо, що громадський порядок як система суспільних відносин, що забезпечує захист прав і свобод громадян, їх життя та здоров'я, поважання честі й людської гідності, дотримання норм суспільної моралі порушується не тільки хуліганськими діями, а й іншими правопорушеннями. Саме тому ми вважаємо цілком слушним твердження вченого В. В. Налуцишина, який, спираючись на думку відомого українського науковця-криміналіста, фахівця з порівняльного кримінального права С. С. Яценка й враховуючі власні результати дослідження кримінально караного хуліганства, стверджує, що це правопорушення спрямоване не проти громадського порядку як складової правопорядку, а саме проти «громадського спокою» [13, с. 246]. Безпосереднім об'єктом хуліганства В. В. Налуцишин вважає громадський спокій – складову частину громадського порядку, який є тією соціальною цінністю, яка потерпає від заподіяння шкоди честі, гідності, здоров'ю людини, власності, довкіллю [14, с. 6].

Об'єктивною стороною дрібного хуліганства як зовнішнього прояву суспільно-шкідливого посягання, відповідно до ч. 1 ст. 173 КУпАП, є нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян. Тобто, об'єктивна сторона дрібного хуліганства проявляється в активних, суспільно шкідливих діях осіб, що порушують громадський спокій. У контексті досліджуваної проблеми нас цікавить така форма дрібного хуліганства, як образливе чіпляння до громадян. Закон не деталізує це поняття та не зазначає конкретні дії, які можна розцінювати як образливе чіпляння до громадян. Автор дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Адміністративно-правова протидія дрібному хуліганству» Л. М. Волкова під поняттям «образливе чіпляння до громадян» розуміє аморальну поведінку, що принижує честь і гідність громадян [12, с. 62].

Ми вважаємо, що «образливе чіпляння до громадян» є проявом фізичного насильства, яке, як зазначає дослідниця кримінального насильства Л. О. Сердюк, характеризується різноманітними рухами, діями суб'єкта правопорушення та спрямоване проти іншої особи, наприклад, штовхання; хапання за одяг; насильницьке утримання за руки; застосування больових прийомів з використанням знань з анатомії людини; приставання на вулиці; насильницьке вторгнення в громадські місця всупереч забороні певних осіб, покликаних слідкувати за порядком та інше, а також заподіяння моральної та матеріальної шкоди (обсипання, оббризування брудом, плювки на одяг тощо). Як зазначають вчені – дослідники насильства, ним теж охоплюється такі дії, як обмеження свободи, волевиявлення та дій особи [15, с. 50; 16, с. 70].

Підтвердження того, що такі хуліганські дії, як «образливе чіпляння до громадян», носять насильницький характер, є також висновки вченого – дослідника кримінально караного хуліганства В. В. Налуцишина, який стверджує, що хуліганство грубо порушує спокій громадян, завдає шкоду честі, гідності й недоторканості особи, пов'язане з публічною образою, нанесенням побоїв, пошкодженням або знищенням чужого майна, перешкоджанням нормальній роботі підприємств, установ та організацій. Основою цих дій є психофізичне насильство, яке є домінуючим під час вчинення кваліфікованих видів хуліганства [13, с. 247].

Безумовно, різниця між кримінально караним хуліганством і дрібним хуліганством, за яке передбачена адміністративна відповідальність, полягає в рівні громадської безпеки хуліганських дій, але ніхто не заперечує, що це різновиди єдиного

поняття – хуліганства. Розмежування цих правопорушень здійснюється за об'єктивною стороною [17, с. 6]. Так, у п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство» зазначено, що відмежування кримінально караного хуліганства від дрібного слід розрізняти з того, що, відповідно до ч. 1 ст. 296 КК, хуліганство – це умисне грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Якщо таке порушення не супроводжувалося особливою зухвалістю або винятковим цинізмом, його необхідно кваліфікувати як дрібне хуліганство за ст. 173 КпАП [18].

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони дрібного хуліганства є місце його скоєння, а саме – громадське місце, яке, відповідно до ст. 1 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», визначається як частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони [19].

Факт вчинення дій, передбачений диспозицією ст. 173 КУпАП, вважається закінченим проступком, незалежно від того, які наслідки настали, тому склад адміністративного проступку, передбачений цією статтею, має формальний характер.

Суб'єктом складу адміністративного проступку, передбаченого ст. 173 КпАП, є фізична особа, яка на момент вчинення адміністративного проступку досягла шістнадцятирічного віку. До неповнолітніх осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, з урахуванням вчиненого проступку й особи правопорушника, можуть бути застосовані такі заходи впливу, як:

- 1) зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення в потерпілого;
- 2) попередження;
- 3) догана або сувора догана;
- 4) передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їхньою згодою, а також окремим громадянам на їхнє прохання (ст. 113 КУпАП).

У разі вчинення дрібного хуліганства неповнолітніми віком від 14 до 16 років до адміністративної відповідальності притягаються їх батьки або особи, що їх замінюють, шляхом накладення на них штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 184 КУпАП).

Наступною ознакою суб'єкта дрібного хуліганства є осудність особи. У ст. 20 КУпАП визначено поняття неосудності, тобто неможливості особи

під час вчинення протиправного діяння усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану.

Суб'єктивну сторону адміністративного проступку складає сукупність ознак, які характеризують психічне ставлення суб'єкта до вчиненого діяння та його наслідків. Такими ознаками визнаються: вина, мета й мотив діяння, причому головним завданням аналізу суб'єктивної сторони складу адміністративного проступку є встановлення вини. Мета й мотив є факультативними ознаками суб'єктивної сторони складу адміністративного проступку.

Умисел хуліганства в науці кримінального права й кримінології залишається дискусійним – окремі вчені передбачають можливість вчинення хуліганства як і з прямим, так і з непрямим умислом. Зокрема, щодо громадського порядку, вина характеризується прямим умислом, а стосовно особи, здоров'я, власності вина може проявлятися як у вигляді прямого, так і у вигляді непрямого умислу [20, с. 107].

На нашу думку, дрібне хуліганство вчинюється лише з прямим умислом, оскільки особа під час вчинення такого адміністративного проступку передбачає, що в результаті здійснення її дій буде порушений громадський спокій, усвідомлює, що її дії протиправні й мають суспільно шкідливий характер і бажає настання суспільно-шкідливих наслідків.

Про те, що дрібне хуліганство може бути вчинене лише з прямим умислом, а вчинення дрібного хуліганства з необережності неможливе, стверджує у своїй кандидатській дисертації Л. М. Волкова, яка зазначає, що «<...> правопорушник, як правило, усвідомлює, що своїми діями він порушує громадський порядок і цілеспрямовано бажає вчинити їх, виразивши водночас неповагу до суспільства й правил, що в ньому існують, протиставивши себе суспільству» [12, с. 76–77].

Мотивом хуліганських дій, як спонукання або сукупність спонукань до вчинення правопорушення, є явна, очевидна неповага до суспільства, до наявних у ньому правил, норм і принципів поведінки, моральності як утілення цих правил, норм і принципів у реальних відносинах між людьми.

Метою скоєння дрібного хуліганства як уявлення правопорушника про результат його діяння, про суспільно шкідливі наслідки, що наступлять внаслідок цього діяння, є досягнення своїх особистих інтересів. Це може бути намір продемонструвати зневажливе ставлення до громадського порядку, порушити громадський спокій, продемонструвати свою перевагу над іншими шляхом самоствердження, демонстрація сили, знуцання над слабшим тощо.

Склад дрібного хуліганства має формальний характер, оскільки для визнання дрібного хуліганства закінченим проступком достатньо

факту вчинення дій, що передбачені в диспозиції ст. 173 Кодексу й обставин їхнього здійснення незалежно від того, які наслідки настали.

Усі елементи складу адміністративного проступку створюють склад правопорушення, їхнє встановлення та доведеність є підставою для застосування передбачених правовою нормою адміністративних санкцій.

Висновки. Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що об'єктом будь-якого адміністративного проступку є порядок суспільних відносин, який охороняється нормами адміністративного права й на порушення якого спрямоване протиправне посягання, а родовим об'єктом дрібного хуліганства є порядок суспільних відносин у сфері громадського порядку й громадської безпеки.

Безпосереднім об'єктом дрібного хуліганства є громадський спокій як соціальна цінність, яка входить до сфери публічних інтересів і потерпає від заподіяння шкоди його складовим елементам – безпечному існуванню, саморозвитку й самореалізації громадян, їхнім правам і свободам, здоров'ю, честі й гідності, власності й довкіллю.

На нашу думку, громадський спокій – це сприятливі зовнішні умови життєдіяльності людей у суспільстві – процесу їхнього існування, саморозвитку й реалізації громадянських прав і свобод щодо їхніх життєвих потреб, здібностей і можливостей, що, своєю чергою, сприяє формуванню та розвитку суспільства, держави.

Об'єктивна сторона дрібного хуліганства проявляється в активних, суспільно шкідливих діях осіб, що порушують громадський спокій. Вважаємо, що така форма дрібного хуліганства, як «образливе чіпляння до громадян», є проявом фізичного насильства, яке характеризується різноманітними рухами, діями суб'єкта правопорушення, які спрямовані проти іншої особи.

Вважаємо, що дрібне хуліганство вчинюється лише з прямим умислом, оскільки особа під час вчинення такого адміністративного проступку передбачає, що в результаті здійснення її дій буде порушений громадський спокій, усвідомлює, що її дії протиправні й мають суспільно шкідливий характер і бажає настання суспільно-шкідливих наслідків.

Мотивом хуліганських дій є явна, очевидна неповага до суспільства, до наявних у ньому правил, норм і принципів поведінки, моральності як утілення цих правил, норм і принципів у реальних відносинах між людьми.

Метою скоєння дрібного хуліганства є досягнення своїх особистих інтересів. Це може бути намір продемонструвати зневажливе ставлення до громадського порядку, порушити громадський спокій, продемонструвати свою перевагу над іншими шляхом самоствердження, демонстрація сили, знуцання над слабшим тощо.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 12.04.2020).
2. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник. Київ, 2008. 256 с.
3. Курс адміністративного права : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
4. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. Склад адміністративного проступку. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2011. 43 с.
5. Костенко О. М., Ландіна-Виговська А. В. Поняття об'єкта злочину: дискусію варто продовжити. *Право України*. 2008. № 4. С. 101–105.
6. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1 : А–Г. 672 с.
7. Прокопенко О. Ю. Поняття та система адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку. 2010. С. 190–198. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?... (дата звернення: 03.03.2020).
8. Налуцишин В. В. Удосконалення кримінально-правових норм щодо кримінально-правової охорони громадського порядку та громадського спокою. *Університетські наукові записки*. 2011. № 2 (38). С. 261–266.
9. Загальна декларація прав людини : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. № 217 А (III) / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/print (дата звернення: 23.03.2020).
10. Зозуля І. В. Громадська безпека як об'єкт захисту за адміністративним і кримінальним законодавством України. *Право і безпека*. 2003. № 1. Т. 2. С. 76–83.
11. Фатхутдінов В. Г. Правове регулювання забезпечення громадської безпеки. *Наше право*. 2013. № 8. С. 94–97.
12. Волкова Л. М. Адміністративно-правова протидія дрібному хуліганству : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Сімферополь, 2012. 210 с.
13. Налуцишин В. В. Становлення та розвиток кримінального законодавства України, що передбачає відповідальність за злочини проти громадського порядку (громадського спокою). *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 243–249.
14. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. URL: <http://nauch.com.ua/pravo/15112/index.html?page=2> (дата звернення: 20.03.2020).
15. Сердюк Л. В. О. понятти насильства в уголовном праве. *Уголовное право*. 2004. № 1. С. 51–52.
16. Ігнатів О. М. Кримінальне насильство: окремі питання. *Право України*. 2005. № 3. С. 67–71.
17. Самбор М. А. Хуліганство як склад діяння, що передбачає юридичну відповідальність, в умовах реформування матеріального та процесуального законодавства України про адміністративну та кримінальну відповідальність. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 2 (5). С. 5–9.
18. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06> (дата звернення: 03.03.2020).
19. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22 вересня 2005 р. № 2899-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15> (дата звернення: 26.03.2020).
20. Артюхова В. В. Хуліганство: характеристика за кримінально-правовими та кримінологічними критеріями. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6 (33). С. 103–115.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1984) Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia : Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 r. № 8073-Kh [The Code of Administrative Offences of Ukraine as of 07.12.1984, № 8073-X]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (accessed: 12.04.2020).
2. Kolpakov V.K. (2008) *Administratyvna vidpovidalnist (administratyvno-deliktne pravo) : navch. posibnyk* [Administrative liability (administrative -tort law): a study guide]. Kyiv. (in Ukrainian)

3. Kolpakov V.K., Kuzmenko O.V., Pastukh I.D., Sushchenko V.D. et al. (2013) *Kurs administratyvnoho prava : pidruchnyk / 2-he vyd., pererob. i dop* [The course of administrative law: a book / 2nd revised and enlarged ed.] Kyiv : Yurinkom Inter. [in Ukrainian]
4. Kolpakov V.K., Hordieiev V.V. (2011) *Sklad administratyvnoho prostupku* [Actus reus of administrative offence]. *Chernivtsi : Chernivtsi National University*. (in Ukrainian)
5. Kostenko O., Landina-Vyhovska A. (2008) Poniattia obiektu zlochyynu: dyskusiiu varto prodovzhyty. *Pravo Ukrainy* [The concept of the object of crime: a discussion should be continued]. *Pravo Ukrainy*, no. 4, pp. 101-105.
6. Shemshuchenko Yu.S. (1998) *Yurydychna entsyklopediia: V 6 t. / T. 1 : A-H* [Law encyclopedia: in 6 vols. / Vol. 1: A–H]. Kyiv: Ukr. entsykl. (in Ukrainian)
7. Prokopenko O.Iu (2010) Poniattia ta systema administratyvnykh pravoporushen, shcho posiahaiut na hromadskyi poriadok i hromadsku bezpeku [The concept and system of administrative offences which trench upon the public order and public security]. Retrieved from: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?... (accessed: 3.03.2020).
8. Nalutsyshyn V.V. (2011) Udoskonalennia kryminalno-pravovykh norm shchodo kryminalno-pravovoi okhorony hromadskoho poriadku ta hromadskoho spokoiiu. [Improvement of criminal and legal norms on the public order and public peace]. *Universytetski naukovy zapysky*, no.2 (38), pp. 261-266.
9. Zahalna deklaratsiia prav liudyny: rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON vid 10 hrudnia 1948 r. № 217 A (III) [The Universal Declaration of Human Rights: Resolution of the United Nations General Assembly as of December 10, 1948, № 217 A (III)]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/print (accessed: 23. 03.2020).
10. Zozulia I.V. (2003) Hromadska bezpeka yak obiekt zakhystu za administratyvnym i kryminalnym zakonodavstvom Ukrainy. [Public security as an object of protection under administrative and criminal legislation of Ukraine]. *Pravo i bezpeka.*, no. 1, vol. 2, pp. 76-83.
11. Fatkhutdinov V.H. (2013) Pravove rehuliuвання zabezpechennia hromadskoi bezpeky. Nashe pravo [Legal regulation of the guarantee of public security]. *Nashe pravo*, no. 8, pp. 94-97.
12. Volkova L.M. (2012) Administratyvno-pravova protydiia dribnomu khulihanstvu [Administrative counteraction to petty hooliganism] (PhD Thesis) Simferopol.
13. Nalutsyshyn V.V. (2013) Stanovlennia ta rozvytok kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy, shcho peredbachaie vidpovidalnist za zlochyyny proty hromadskoho poriadku (hromadskoho spokoiiu) [Generation and development of the criminal legislation in Ukraine which fixes the liability for crimes against the public order (public peace)]. *Universytetski naukovy zapysky*, no. 1 (45), pp. 243-249.
14. Nalutsyshyn V.V. (2007) Kryminalna vidpovidalnist za khulihanstvo (st. 296 KK Ukrainy) [Criminal liability for hooliganism (art. 296 of the CC of Ukraine) (PhD Thesis)]. Retrieved from: <http://nauch.com.ua/pravo/15112/index.html?page=2> (accessed 20.03.2020).
15. Serdjuk L. (2004) O ponjatii nasilija v ugolovnom prave [On the concept of violence in criminal law]. *Ugolovnoe pravo*, no. 1, pp. 51-52.
16. Ihnatov O. (2005) Kryminalne nasylstvo: okremi pytannia [Criminal violence: individual aspects] *Pravo Ukrainy*, no. 3, pp. 67-71.
17. Sambor M.A. (2013) Khulihanstvo yak sklad diiannia, shcho peredbachaie yurydychnu vidpovidalnist, v umovakh reformuvannia materialnoho ta protsesualnoho zakonodavstva Ukrainy pro administratyvnu ta kryminalnu vidpovidalnist. [Hooliganism as elements of a violation providing for legal liability in the context of reforming pecuniary and procedural legislation of Ukraine on administrative and criminal liability]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriia "Iurydychni nauky"*, no. 2 (5), pp. 5-9.
18. Pro sudovu praktyku u spravakh pro khulihanstvo : Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 22 hrudnia 2006 r. № 10 [On the judicial practice in the cases of hooliganism: Resolution of the Supreme Court of Ukraine as of December 22, 2006, № 10]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06> (accessed 3.03.2020).
19. Verkhovna Rada of Ukraine (2005) Pro zakhody shchodo poperedzhennia ta zmeshennia vzhvyvannia tiutiunovykh vyrobiv i yikh shkidlyvoho vplyvu na zdorovia naseleennia : Zakon Ukrainy vid 22 veresnia 2005 r. № 2899-IV [On measures for prevention and reduction of consumption of tobacco products and their adverse effects on public health: Law of Ukraine as of September 22, 2005, № 2899-IV]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15> (accessed: 26.03.2020).
20. Artiukhova V.V. (2016) Khulihanstvo: kharakterystyka za kryminalno-pravovymy ta kryminolohichnymy kryteriiamy. [Hooliganism: characteristics under criminal and criminological criteria]. *Chasopys tsyvilnoho i kryminalnoho sudochynstva*, no.6 (33), pp. 103-115.